

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera întâi)

3 iunie 2010 *

În cauza C-484/08,

având ca obiect o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare formulată în temeiul articolului 234 CE de Tribunal Supremo (Spania), prin decizia din 20 octombrie 2008, primită de Curte la 10 noiembrie 2008, în procedura

Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid

împotriva

Asociación de Usuarios de Servicios Bancarios (Ausbanc),

* Limba de procedură: spaniola.

CURTEA (Camera întâi),

compusă din domnul A. Tizzano (raportor), președinte de cameră, îndeplinind funcția de președinte al Camerei întâi, domnul E. Levits, doamna C. Toader, domnii M. Ilešić și J.-J. Kasel, judecători.

avocat general: doamna V. Trstenjak,
grefier: domnul R. Grass,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 10 septembrie 2009,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, de M. Merola, avocat, și de J. Cadarso Palau, abogado;
- pentru Asociación de Usuarios de Servicios Bancarios (Ausbanc), de doamna M. J. Rodríguez Teijeiro, procuradora, precum și de L. Pineda Salido și de M. Mateos Ferres, abogados;
- pentru guvernul spaniol, de domnii J. López-Medel Bascones și M. Muñoz Pérez, în calitate de agenți;
- pentru guvernul german, de domnul M. Lumma și de doamna J. Kemper, în calitate de agenți;

- pentru guvernul austriac, de domnul E. Riedl, în calitate de agent;
- pentru guvernul portughez, de domnul L. Inez Fernandes, precum și de doamnele H. Almeida și P. Contreiras, în calitate de agenți;
- pentru Comisia Comunităților Europene, de domnii E. Gippini Fournier și W. Wils, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 29 octombrie 2009,

pronunță prezenta

Hotărâre

- ¹ Cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare privește interpretarea articolului 4 alineatul (2) și a articolului 8 din Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii (JO L 95, p. 29, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 273, denumită în continuare „directiva”).

- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (denumită în continuare „Caja de Madrid”), pe de o parte, și Asociación de Usuarios de Servicios Bancarios (Asociația spaniolă a utilizatorilor de servicii bancare, denumită în continuare „Ausbanc”), pe de altă parte, cu privire la legalitatea unei clauze introduse de Caja de Madrid în contractele de credit cu rată a dobânzii variabilă încheiate cu clienții și destinate pentru cumpărarea de locuințe.

Cadrul juridic

Reglementarea Uniunii

- 3 Al doisprezecelea și al nouăsprezecelea considerent ale directivei prevăd:

„întrucât, cu toate acestea, în stadiul lor actual, legislațiile interne permit doar precizarea unei armonizări parțiale; întrucât, în special, [...] directiv[a] nu se referă decât la clauzele contractuale care nu au fost negociate individual; întrucât statele membre ar trebui să aibă posibilitatea, respectând în același timp dispozițiile [T]ratatului [CEE], de a le asigura consumatorilor un nivel mai ridicat de protecție prin dispoziții de drept intern mai stricte decât cele din [...] directivă;

[...]

întrucât, în sensul [...] directive[i], aprecierea caracterului abuziv nu se efectuează asupra clauzelor care descriu obiectul principal al contractului, nici asupra raportului calitate/preț al bunurilor sau serviciilor furnizate; întrucât obiectul principal al contractului și raportul calitate/preț pot fi, cu toate acestea, luate în considerare la aprecierea corectitudinii altor clauze [...]"

4 Articolul 3 din directivă prevede:

„(1) O clauză contractuală care nu s-a negociat individual se consideră ca fiind abuzivă în cazul în care, în contradicție cu cerința de bună-credință, provoacă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, în detrimentul consumatorului.

(2) Se consideră întotdeauna că o clauză nu s-a negociat individual atunci când a fost redactată în prealabil, iar, din acest motiv, consumatorul nu a avut posibilitatea de a influența conținutul clauzei, în special în cazul unui contract de adeziune.

Faptul că anumite aspecte ale unei clauze sau o anumită clauză au fost negociate individual nu exclude aplicarea prezentului articol pentru restul contractului, în cazul în care o evaluare globală a acestuia indică faptul că este, cu toate acestea, un contract de adeziune.

În cazul în care orice vânzător sau furnizor pretinde că s-a negociat individual o clauză standard, acestuia îi revine sarcina probei.

(3) Anexa conține o listă orientativă și neexhaustivă a clauzelor care pot fi considerate abuzive.”

5 Articolul 4 din directivă are următorul cuprins:

„(1) Fără să aducă atingere articolului 7, caracterul abuziv al unei clauze contractuale se apreciază luând în considerare natura bunurilor sau a serviciilor pentru care s-a încheiat contractul și raportându-se, în momentul încheierii contractului, la toate circumstanțele care însoțesc încheierea contractului și la toate clauzele contractului sau ale unui alt contract de care acesta depinde.

(2) Aprecierea caracterului abuziv al clauzelor nu privește nici definirea obiectului contractului, nici caracterul adecvat al prețului sau remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte, în măsura în care aceste clauze sunt exprimate în mod clar și inteligibil.”

6 Articolul 8 din directivă prevede:

„Statele membre pot adopta sau menține cele mai stricte dispoziții compatibile cu tratatul în domeniul reglementat de [...] directivă, pentru a asigura consumatorului un nivel maxim de protecție.”

Reglementarea națională

- 7 În dreptul spaniol, protecția consumatorilor împotriva clauzelor abuzive a fost asigurată mai întâi prin Legea generală 26/1984 privind protecția consumatorilor și a utilizatorilor (Ley General 26/1984 para la Defensa de los Consumidores y Usuarios) din 19 iulie 1984 (BOE nr. 176 din 24 iulie 1984).
- 8 Legea 26/1984 a fost modificată prin Legea 7/1998 privind condițiile generale ale contractelor (Ley 7/1998 sobre condiciones generales de la contratación) din 13 aprilie 1998 (BOE nr. 89 din 14 aprilie 1998), care a transpus directiva în dreptul intern.
- 9 Cu toate acestea, Legea 7/1998 nu a transpus în dreptul intern articolul 4 alineatul (2) din directivă.

Situația de fapt și întrebările preliminare

- 10 Din decizia de trimitere reiese că respectivele contracte de credit cu rată a dobânzii variabilă destinate pentru cumpărarea de locuințe, încheiate între Caja de Madrid și clienții acesteia, cuprind o clauză scrisă, introdusă în prealabil într-un contract-tip, în temeiul căreia rata dobânzii nominale prevăzută de contract, variabilă în mod periodic conform unui indice de referință stabilit, trebuie rotunjită, începând cu prima revizuire, la un sfert de punct procentual superior (denumită în continuare „clauza de rotunjire”).

- 11 La 28 iulie 2000, Ausbanc a formulat o acțiune prin care urmărea, în special, să obțină înlăturarea clauzei de rotunjire din contractele de credit menționate, precum și încetarea utilizării acesteia pentru viitor. Prin hotărârea din 11 septembrie 2001, Juzgado de Primera Instancia de Madrid a admis acțiunea, considerând că respectiva clauză de rotunjire era abuzivă și, așadar, nulă, conform legislației naționale care a transpus directiva.
- 12 Caja de Madrid a declarat apel împotriva acestei hotărâri la Audiencia Provincial de Madrid, care, la 10 octombrie 2002, a pronunțat o hotărâre prin care confirmă sentința primei instanțe.
- 13 La 27 noiembrie 2002, Caja de Madrid a declarat recurs împotriva acestei hotărâri la Tribunal Supremo.
- 14 Potrivit Tribunal Supremo, clauza de rotunjire poate constitui un element esențial al unui contract de credit bancar precum cel în cauză în acțiunea principală. Or, având în vedere că articolul 4 alineatul (2) din directivă exclude ca aprecierea caracterului abuziv să se refere la o clauză privind, în special, obiectul contractului, o clauză precum cea în cauză în acțiunea principală nu ar putea, în principiu, să facă obiectul unei aprecieri a caracterului abuziv al acesteia.
- 15 Cu toate acestea, Tribunal Supremo arată de asemenea că, întrucât Regatul Spaniei nu a transpus în ordinea sa juridică respectivul articol 4 alineatul (2), legislația spaniolă supune întregul contract unei asemenea aprecieri.

- 16 În aceste condiții, Tribunal Supremo a decis să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

- „1) Articolul 8 din [directivă] trebuie să fie interpretat în sensul că un stat membru poate prevedea în legislația sa și în beneficiul consumatorilor un control al caracterului abuziv al acelor clauze care, conform articolului 4 alineatul (2) din [directivă], nu sunt supuse controlului?
- 2) În consecință, articolul 4 alineatul (2) coroborat cu articolul 8 din [directivă] se opune ca un stat membru să prevadă în ordinea sa internă și în beneficiul consumatorilor un control al caracterului abuziv al clauzelor care se referă la «definirea obiectului [principal] al contractului» sau la «caracterul adecvat al prețului sau remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte», chiar dacă sunt redactate în mod clar și inteligibil?
- 3) Ar fi compatibilă cu articolul 2 CE, cu articolul 3 alineatul (1) litera (g) CE și cu articolul 4 alineatul (1) CE o interpretare a articolului 8 și a articolului 4 alineatul (2) din [directivă] care să permită unui stat membru un control judiciar al caracterului abuziv al clauzelor cuprinse în contractele încheiate cu consumatorii și redactate în mod clar și inteligibil, care definesc obiectul principal al contractului sau caracterul adecvat al prețului sau al remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte?”

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la admisibilitate

- ¹⁷ Ausbanc, guvernul spaniol și Comisia Comunităților Europene contestă admisibilitatea cererii de pronunțare a unei hotărâri preliminare pe motivul că aceasta nu ar fi utilă pentru soluționarea litigiului cu care instanța de trimitere a fost sesizată. În această privință, arată că respectiva clauză de rotunjire în cauză în acțiunea principală nu s-ar referi la obiectul principal al contractului în discuție, ci ar constitui un element accesoriu al contractului, astfel încât articolul 4 alineatul (2) din directivă nu ar fi aplicabil acțiunii principale.
- ¹⁸ În această privință, trebuie amintit de la bun început că, în temeiul unei jurisprudențe constante, în cadrul unei proceduri prevăzute la articolul 267 TFUE, întemeiată pe o separare clară a funcțiilor între instanțele naționale și Curte, instanța națională este singura competentă să constate și să aprecieze faptele din acțiunea principală, precum și să interpreteze și să aplice dreptul național. De asemenea, este numai de competența instanței naționale, care este sesizată cu soluționarea litigiului și care trebuie să își asume responsabilitatea pentru hotărârea judecătorească ce urmează a fi pronunțată, să aprecieze, în raport cu particularitățile cauzei, atât necesitatea, cât și relevanța întrebărilor pe care le adresează Curții. În consecință, întrucât întrebările adresate au ca obiect interpretarea dreptului Uniunii, Curtea este, în principiu, obligată să se pronunțe (a se vedea Hotărârea din 12 aprilie 2005, Keller, C-145/03, Rec., p. I-2529, punctul 33, Hotărârea din 18 iulie 2007, Lucchini, C-119/05, Rep., p. I-6199, punctul 43, precum și Hotărârea din 11 septembrie 2008, Eckelkamp și alții, C-11/07, Rep., p. I-6845, punctele 27 și 32).

- ¹⁹ Așadar, deși Curtea a hotărât de asemenea că, în împrejurări excepționale, este îndreptățită să analizeze condițiile în care este sesizată de instanța națională în scopul de a-și verifica propria competență (a se vedea în acest sens Hotărârea din 16 decembrie 1981, Foglia, 244/80, Rec., p. 3045, punctul 21, și Hotărârea din 19 noiembrie 2009, Filipiak, C-314/08, Rep., p. I-11049, punctul 41), refuzul de a se pronunța cu privire la o întrebare preliminară adresată de o instanță națională este posibil, în special, numai dacă este evident că dispoziția din dreptul Uniunii supusă interpretării Curții nu este aplicabilă (a se vedea Hotărârea din 5 decembrie 1996, Reisdorf, C-85/95, Rec., p. I-6257, punctul 16, și Hotărârea din 1 octombrie 2009, Woningstichting Sint Servatius, C-567/07, Rep., p. I-9021, punctul 43).
- ²⁰ Or, nu aceasta este situația în speță.
- ²¹ Astfel, în decizia de trimitere, Tribunal Supremo ridică problema conținutului obligațiilor care revin statelor membre în temeiul directivei, în ceea ce privește sfera controlului jurisdicțional privind caracterul abuziv al anumitor clauze contractuale care, în opinia aceluiași Tribunal Supremo, ar intra sub incidența articolului 4 alineatul (2) din directivă.
- ²² Deși această apreciere a Tribunal Supremo nu este împărtășită de toate părțile, nu reiese — în orice caz, nu într-un mod evident — că dispoziția menționată a directivei nu este aplicabilă în cauza principală.
- ²³ Trebuie să se constate că, în aceste condiții, Curtea este competentă să se pronunțe cu privire la întrebările preliminare care îi sunt adresate de instanța de trimitere și că, prin urmare, cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare trebuie declarată admisibilă.

Cu privire la fond

Cu privire la prima și la a doua întrebare

- ²⁴ Prin intermediul primelor două întrebări, care trebuie examinate împreună, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă articolul 4 alineatul (2) și articolul 8 din directivă se opun ca un stat membru să prevadă în ordinea sa internă și în beneficiul consumatorilor un control al caracterului abuziv al clauzelor contractuale privind definirea obiectului principal al contractului sau caracterul adecvat al prețului sau remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte, chiar dacă aceste clauze sunt redactate în mod clar și inteligibil.
- ²⁵ Caja de Madrid susține că articolul 8 din directivă nu permite statelor membre să introducă, prin intermediul măsurilor de transpunere, sau să mențină, în lipsa unor asemenea măsuri, o reglementare națională contrară articolului 4 alineatul (2) din directivă. Astfel, această dispoziție ar delimita în mod obligatoriu domeniul de aplicare al sistemului de protecție prevăzut de directivă, excluzând în acest mod orice posibilitate pentru statele membre de a deroga de la aceasta, chiar și în scopul adoptării unei reglementări naționale mai favorabile consumatorilor.
- ²⁶ În schimb, celelalte persoane interesate care au prezentat observații arată că articolul 4 alineatul (2) și articolul 8 din directivă nu se opun unei atare posibilități. Astfel, acestea consideră că adoptarea sau menținerea unei asemenea reglementări naționale depinde de dreptul statelor membre de a institui, în domeniul reglementat de directivă, mecanisme mai stricte de protecție a consumatorilor.

- 27 Pentru a răspunde la întrebările adresate, trebuie să se amintească faptul că, potrivit unei jurisprudențe constante, sistemul de protecție pus în aplicare de directivă se întemeiază pe ideea că, în ceea ce privește atât puterea de negociere, cât și nivelul de informare, consumatorul se află într-o situație de inferioritate față de vânzător sau furnizor, situație care îl determină să adere la condițiile redactate în prealabil de vânzător sau furnizor, fără a putea exercita o influență asupra conținutului acestora (Hotărârea din 27 iunie 2000, Océano Grupo Editorial și Salvat Editores, C-240/98-C-244/98, Rec., p. I-4941, punctul 25, precum și Hotărârea din 26 octombrie 2006, Mostaza Claro, C-168/05, Rec., p. I-10421, punctul 25).
- 28 Cu toate acestea, astfel cum prevede în mod expres al doispzezecelea considerent al său, directiva nu a realizat decât o armonizare parțială și minimală a legislațiilor interne referitoare la clauzele abuzive, recunoscând totodată statelor membre posibilitatea de a asigura consumatorilor un nivel mai ridicat de protecție decât cel pe care aceasta îl prevede.
- 29 Astfel, articolul 8 din directivă prevede în mod expres posibilitatea statelor membre de a „adopta sau [de a] menține cele mai stricte dispoziții compatibile cu tratatul în domeniul reglementat de [...] directivă, pentru a asigura consumatorului un nivel maxim de protecție”.
- 30 Este necesar, așadar, să se verifice dacă aplicabilitatea articolului 8 din directivă se extinde la întregul domeniu reglementat de aceasta, și, prin urmare, la articolul 4 alineatul (2) din directivă, sau dacă, astfel cum susține Caja de Madrid, această ultimă dispoziție este exclusă din domeniul de aplicare al respectivului articol 8.
- 31 Or, în această privință, trebuie să se constate că articolul 4 alineatul (2) din directivă prevede doar că „aprecierea caracterului abuziv” nu se referă la clauzele avute în vedere de această dispoziție, în măsura în care aceste clauze sunt redactate în mod clar și inteligibil.

- 32 Prin urmare, din însuși textul articolului 4 alineatul (2) din directivă rezultă că această dispoziție, astfel cum a subliniat avocatul general la punctul 74 din concluzii, nu poate fi considerată ca stabilind domeniul de aplicare material al directivei. Dimpotrivă, clauzele vizate de respectivul articol 4 alineatul (2), care aparțin domeniului reglementat de directivă, sunt exceptate totuși de la aprecierea caracterului lor abuziv numai în măsura în care instanța națională competentă consideră, în urma unei analize de la caz la caz, că acestea au fost redactate de vânzător sau furnizor în mod clar și inteligibil.
- 33 În plus, din jurisprudența Curții reiese că articolul 3 alineatul (1) și articolul 4 alineatul (1) din directivă definesc, în ansamblul lor, criteriile generale care permit aprecierea caracterului abuziv al clauzelor contractuale supuse dispozițiilor directivei (a se vedea în acest sens Hotărârea din 7 mai 2002, Comisia/Suedia, C-478/99, Rec., p. I-4147, punctele 11 și 17, precum și Hotărârea din 1 aprilie 2004, Freiburger Kommunalbauten, C-237/02, Rec., p. I-3403, punctele 18, 19 și 21).
- 34 Din aceeași perspectivă, articolul 4 alineatul (2) din directivă are în vedere, astfel cum a subliniat avocatul general la punctul 75 din concluzii, numai stabilirea modalităților și a sferei controlului de fond al clauzelor contractuale, ce nu au făcut obiectul unei negocieri individuale, care descriu prestațiile esențiale ale contractelor încheiate între vânzător sau furnizor și un consumator.
- 35 Rezultă că respectivele clauze vizate de articolul 4 alineatul (2) aparțin domeniului reglementat de directivă și, în consecință, articolul 8 din aceasta se aplică și articolului 4 alineatul (2).

- 36 O asemenea concluzie nu poate fi pusă în discuție de argumentele invocate de Caja de Madrid, potrivit cărora, după cum rezultă în special din Hotărârea din 10 mai 2001, Comisia/Țările de Jos (C-144/99, Rec., p. I-3541), articolul 4 alineatul (2) din directivă ar avea un caracter imperativ și obligatoriu pentru statele membre, astfel încât acestea nu ar putea să invoce articolul 8 din directivă pentru a adopta sau pentru a menține în ordinea lor juridică internă dispoziții care pot modifica domeniul de aplicare al acesteia.
- 37 În această privință, trebuie să se sublinieze că aceste argumente rezultă dintr-o lectură eronată a hotărârii menționate. În această hotărâre, Curtea a hotărât că Regatul Țărilor de Jos nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul directivei nu pentru faptul că nu a transpus articolul 4 alineatul (2) din directivă, ci doar pentru că a asigurat o transpunere incompletă a acestuia, astfel încât reglementarea națională în cauză nu era în măsură să atingă rezultatele avute în vedere de această dispoziție.
- 38 Astfel, reglementarea menționată excludea orice posibilitate de control jurisdicțional al clauzelor care descriau prestațiile esențiale ale contractelor încheiate între vânzător sau furnizor și un consumator, chiar și în situația în care modul de redactare a acestor clauze era obscur și ambiguu, astfel încât consumatorul era împiedicat în mod absolut să invoce caracterul abuziv al unei clauze referitoare la definirea obiectului contractului și la caracterul adecvat al prețului față de serviciile sau de bunurile furnizate.
- 39 Prin urmare, nu se poate deduce în niciun caz din Hotărârea Comisia/Țările de Jos, citată anterior, că, în opinia Curții, articolul 4 alineatul (2) din directivă constituia o dispoziție imperativă și coercitivă, care trebuia transpusă în mod obligatoriu ca atare de către statele membre. Dimpotrivă, Curtea s-a limitat să hotărască în sensul că, în scopul garantării obiectivelor de protecție a consumatorilor urmărite de directivă, orice transpunere a respectivului articol 4 alineatul (2) trebuia să fie completă, astfel încât interdicția de a aprecia caracterul abuziv al clauzelor să se refere exclusiv la cele care sunt redactate în mod clar și inteligibil.

- 40 Din toate cele de mai sus reiese că statele membre nu pot fi împiedicate să mențină sau să adopte, cu privire la totalitatea domeniului reglementat de directivă, inclusiv articolul 4 alineatul (2) din aceasta, norme mai stricte decât cele prevăzute de directivă, cu condiția ca acestea să asigure consumatorilor un nivel de protecție mai ridicat.
- 41 Or, în ceea ce privește reglementarea spaniolă în cauză în acțiunea principală, trebuie să se sublinieze că, după cum reiese din dosarul depus la Curte, Legea 7/1998 nu a transpus în dreptul intern articolul 4 alineatul (2) din directivă.
- 42 Rezultă că, astfel cum a subliniat Tribunal Supremo, în ordinea juridică spaniolă, o instanță națională poate în orice situație să aprecieze, în cadrul unui litigiu referitor la un contract încheiat între un vânzător sau furnizor și un consumator, caracterul abuziv al unei clauze care nu a fost negociată individual, care privește în special obiectul principal al contractului menționat, chiar în ipotezele în care această clauză a fost redactată în mod prealabil de vânzător sau furnizor în mod clar și inteligibil.
- 43 În aceste condiții, trebuie să se constate că, prin autorizarea posibilității unui control jurisdicțional complet al caracterului abuziv al clauzelor, precum cele vizate la articolul 4 alineatul (2) din directivă, prevăzute într-un contract încheiat între un vânzător sau furnizor și un consumator, reglementarea spaniolă în cauză în acțiunea principală permite să se asigure consumatorului, în conformitate cu articolul 8 din directivă, un nivel de protecție efectivă mai ridicat decât cel stabilit de aceasta.
- 44 În lumina acestor considerații, trebuie să se răspundă la prima și la a doua întrebare că articolul 4 alineatul (2) și articolul 8 din directivă trebuie interpretate în sensul că nu se opun unei reglementări naționale, precum cea în cauză în acțiunea principală, care autorizează un control jurisdicțional al caracterului abuziv al clauzelor contractuale

privind definirea obiectului principal al contractului sau caracterul adecvat al prețului sau remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte, chiar dacă aceste clauze sunt redactate în mod clar și inteligibil.

Cu privire la a treia întrebare

⁴⁵ Prin intermediul celei de a treia întrebări, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă articolul 2 CE, articolul 3 alineatul (1) litera (g) CE și articolul 4 alineatul (1) CE se opun unei interpretări a articolului 4 alineatul (2) și a articolului 8 din directivă potrivit căreia statele membre pot adopta o reglementare națională care autorizează un control jurisdicțional al caracterului abuziv al clauzelor contractuale privind definirea obiectului principal al contractului sau caracterul adecvat al prețului sau al remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte, chiar dacă aceste clauze sunt redactate în mod clar și inteligibil.

⁴⁶ Or, cu privire la articolul 2 CE și la articolul 4 alineatul (1) CE, trebuie să se constate că, potrivit unei jurisprudențe constante, aceste dispoziții prevăd obiective și principii generale care sunt aplicate în mod necesar coroborat cu capitolele respective din Tratatul CE destinate să pună în aplicare aceste principii și obiective. Acestea nu pot, așadar, prin ele însele, să aibă ca efect instituirea, în sarcina statelor membre, a unor obligații juridice clare și necondiționate (a se vedea în acest sens, în ceea ce privește articolul 2 CE, Hotărârea din 24 ianuarie 1991, *Alsthom Atlantique*, C-339/89, Rec., p. I-107, punctul 9, și, cu privire la articolul 4 alineatul (1) CE, Hotărârea din 3 octombrie 2000, *Échirolles Distribution*, C-9/99, Rec., p. I-8207, punctul 25).

⁴⁷ De asemenea, nici articolul 3 alineatul (1) litera (g) CE nu poate să producă singur obligații juridice în sarcina statelor membre. Astfel, această dispoziție se limitează să prevadă, așa cum Curtea a avut deja ocazia să clarifice, un obiectiv care trebuie totuși să fie precizat în alte dispoziții ale tratatului, în special în cele referitoare la normele

de concurență (a se vedea în acest sens Hotărârea din 9 noiembrie 1993, *Nederlandsche Banden-Industrie-Michelin/Comisia*, 322/81, Rec., p. 3461, punctul 29, și Hotărârea *Alsthom Atlantique*, citată anterior, punctul 10).

48 În plus, trebuie să se constate că indicațiile care figurează în decizia de trimitere nu permit Curții să delimiteze în mod clar dispozițiile din tratat referitoare la normele de concurență a căror interpretare ar fi utilă soluționării acțiunii principale.

49 În lumina tuturor acestor considerații, trebuie să se răspundă la a treia întrebare că articolul 2 CE, articolul 3 alineatul (1) litera (g) CE și articolul 4 alineatul (1) CE nu se opun unei interpretări a articolului 4 alineatul (2) și a articolului 8 din directivă potrivit căreia statele membre pot adopta o reglementare națională care autorizează un control jurisdicțional al caracterului abuziv al clauzelor contractuale privind definirea obiectului principal al contractului sau caracterul adecvat al prețului sau al remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte, chiar dacă aceste clauze sunt redactate în mod clar și inteligibil.

Cu privire la cheltuielile de judecată

50 Întrucât, în privința părților din acțiunea principală, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera întâi) declară:

- 1) **Articolul 4 alineatul (2) și articolul 8 din Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii trebuie interpretate în sensul că nu se opun unei reglementări naționale, precum cea în cauză în acțiunea principală, care autorizează un control jurisdicțional al caracterului abuziv al clauzelor contractuale privind definirea obiectului principal al contractului sau caracterul adecvat al prețului sau remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte, chiar dacă aceste clauze sunt redactate în mod clar și inteligibil.**

- 2) **Articolul 2 CE, articolul 3 alineatul (1) litera (g) CE și articolul 4 alineatul (1) CE nu se opun unei interpretări a articolului 4 alineatul (2) și a articolului 8 din Directiva 93/13 potrivit căreia statele membre pot adopta o reglementare națională care autorizează un control jurisdicțional al caracterului abuziv al clauzelor contractuale privind definirea obiectului principal al contractului sau caracterul adecvat al prețului sau al remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte, chiar dacă aceste clauze sunt redactate în mod clar și inteligibil.**

Semnături